

43
1370

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΙΟΥ

(ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ)

ΕΠΙ ΤΗ ΠΡΩΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

† 18 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1948

1949

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΙΟΥ
(ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ)

ΕΠΙ ΤΗ ΠΡΩΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
† 18 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1949

*Ἡ Ἐκκλ. Ἐπιτροπή τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βαλουκλῆ φέρων
τιμῆς ἀποτίουσα πρὸς τὸν ἐπὶ ἡμῶν περίπου αἰῶνα γεραρὸν πρω-
τοφάτην αὐτῆς.*

Τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1949

ΜΟΧΙΤΖΗΜΑΙΑ

ΥΠΙΣΤΑΝΤΙΑΣΤΑΝ, ΑΙΚΑΥ Μ.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Πρωτοψάλτης Ἱερᾶς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (1902—1948)

Καθηγητῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐν τῇ Χάλκῃ

Ἱερᾶ Θεολογικῆ Σχολῆ (1928—1948)

Εἰς τὸ παρὸν ἀναμνηστικὸν δὲν συμπεριελή-
φθησαν τὰ ἤδη δημοσιευθέντα ἐν Ἑλλάδι σχετικὰ
μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου, ἀλλὰ
μόνον τὰ προσφάτως ἀπὸ τοῦ θανάτου του λεχθέντα
καὶ γραφέντα ἐν τῇ Πόλει.

Τὰ ὅσα δὲ ἐγράφησαν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν
ἀξιόλογον δραῖσιν τοῦ ἐκλιπόντος, ὡς μουσικοδιδα-
σκάλου, μέλοποιου καὶ συγγραφέως θὰ προταχθοῦν
ἐν εὐθέτω καιρῷ εἰς σχετικὴν ἔκδοσιν τῶν μουσικῶν
του ἔργων.

ΑΓΓΕΛΤΗΡΙΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ θά κηδευθῆ αὔριον τὸ ἀπόγευμα ὁ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διακονήσας ἐν αὐτῇ πρωτοψάλτης τῆς Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου, καθηγητῆς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν, μύστις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μᾶς μουσικῆς, λαμπρὸς ἐκτελεστῆς τῆς καὶ θεωρητικῶς κατηρτισμένος ὅσον ὀλίγοι τῶν Ἰσραηλιτῶν μας, καταρτίσας μαθητὸς διακριθέντας εἰς τὸν κλάδον αὐτὸν τῆς μουσικῆς.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου ἐκλείπει ὁ διδάσκαλος, ὁ καλὸς καὶ χρηστὸς πολίτης, ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσεν ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Συλλυπούμενοι θερμῶς τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς μαθητὸς τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου εὐχόμεθα ἀγῆρω τὴν μνήμην του.

(Απογευματινὴ 19|9|1948)

ΚΗΔΕΙΑ

Τὸν προσφιλεῖ μας σύζυγον, πατέρα, πάππον, ἀδελφόν, πενθερὸν συγγενῆ

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

(διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης καὶ πρωτοψάλτην τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ)

θανόντα αἰφνιδίως χθές, κηδεύομεν αὔριον Δευτέραν 20 Σεπτεμβρίου 1948 τὴν 14.30 ὥραν ἐν τῇ ἐν Βαλουκλῆ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Ἡ βαρυνενοῦσα σύζυγος
Ἀναστασία Χατζῆ Ἀθανασίου

Τὰ τεθλιμμένα τέκνα

*Αἰκατερίνη Ν. Ἀπτόσογλου μετὰ τοῦ συζύγου καὶ τῶν τέκνων τῆς,
Ἄννα Μ. Χατζῆ Ἀθανασίου*

Οἱ τεθλιμμένοι ἀδελφοί

*Μαρία Μαλαγκωνιάρη καὶ Νικόλαος Χ', Ἀθανασίου (ἐν Κρήτῃ),
Κωνσταντῖνος Χ', Ἀθανασίου μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του
(ἐν Αὐστραλίᾳ)*

καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς

Ἡ Διεύθυνσις τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς μετὰ λύτης ἀγγέλλει τὴν εἰς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ μουσικοδιδασκάλου τῆς Σχολῆς

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Ἡ νεκρώσιμος αὐτοῦ ἀκολουθία θὰ ψαλῆ εἰς τὴν Ἱερὰν Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ σήμερον Δευτέραν 20 Σεπτεμβρίου 1948 καὶ ὥραν 14.30.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ μετὰ βαθύτατης θλίψεως ἀγγέλλουσα τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ ἐπὶ συνεχῆ τεσσαρακονταπενταετίαν πρωτοψάλτου αὐτῆς

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

παρακαλεῖ πάντας τοὺς τιμῶντας τὴν μνήμην αὐτοῦ ὅπως εὐαρεστούμενοι παραστῶσιν εἰς τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ, γενησομένην αὔριον Δευτέραν, 20 Σεπτεμβρίου, περὶ ὥραν 14.30.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ βαθύτατα τεθλιμμένη ἐπὶ τῷ αἰφνιδίῳ θανάτῳ τοῦ ἐπὶ τεσσαρακονταπενταετίαν ὡς δεξιοῦ ἱεροψάλτου ἐν αὐτῇ ἐργασθέντος

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

συνελθοῦσα εἰς ἕκτακτον συνεδρίαν ψηφίζει ὅπως:

- α) Ἡ κηδεῖα αὐτοῦ γίνῃ δαπάνη τῆς Μονῆς.
- β) Λάβῃ κατ' αὐτὴν μέρος ὅλος ὁ κληρὸς τῆς Μονῆς.
- γ) Παραστῆ σύσσωμος ἡ ἐπιτροπὴ κατὰ τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ.
- δ) Οἱ κώδωνες τοῦ ναοῦ κρούσωσι πενθίμως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κηδεῖας.
- ε) Ἀποσταλῆ συλλυπητήριος ἐπιτροπὴ πρὸς τὴν βαρυπενθοῦσαν οἰκογένειαν τοῦ ἀειμνήστου.
- στ) Ἀντὶ στεφάνου κατατεθῆ ποσὸν 25 λιρῶν εἰς τὸ ταμεῖον τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ ὑπὲρ τῶν γηροκομουμένων.
- ζ) Τὸ παρὸν ψήφισμα δημοσιευθῆ.

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ

ΤΟΥ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ Κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Πεφιλημένε και αείμνηστε συνάδελφε,

Καίτοι τὸ ἐπισφαλὲς τῆς υγείας σου, ἀπὸ καιροῦ ἤδη, ἐπέτρεπεν εἰς πάντας ὅσοι ἐγγύθεν παρηκολούθουν τὸ κατ' αὐτὴν νὰ διαβλέπωσιν ἐπαπειλοῦντα τὸν κίνδυνον, καὶ μετὰ μελαγχολίας νὰ ἐκφράζωσι φόβους καὶ ἀνησυχίας διὰ τὴν περαιτέρω ἀκλόνητον καὶ σταθερὰν ἐπέκτασιν τοῦ νήματος τῆς ζωῆς σου, ἐν τούτοις ἡ ἀγάπη τὴν ὁποίαν εἶχομεν πρὸς σέ, δὲν ἐπέτρεπεν εἰς ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς ἐνὸς τοιοῦτου θλιβεροῦ ἐνδεχομένου. Διὸ καὶ ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου σου, οὐχὶ ἀπλῶς θλίψιν καὶ βαθυτάτην ἐντύπωσιν προὔξενησεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τινος δυσπιστίας καὶ ἐκπλήξεως αὐτὸ τοῦτο ἐγένετο ἀκουστή. Οἱ ἀορίστως διαφαινόμενοι πρότερον φόβοι καὶ ἀνησυχίαι μας, δυστυχῶς ἐγένετο σήμερον σκληρὰ πραγματικότης διὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἀνακόπτονται αἱ ἐλπίδες ὄλων ἡμῶν, ὅσοι ἀνεμένομεν καὶ διὰ τὸ ἐπὶ θύραις σχολικῶν ἔτος, συνέχειαν τῆς γονίμου ὑπηρεσίας σου ἐν τῇ Σχολῇ καὶ τῆς μεθ' ἡμῶν ἀναστροφῆς σου.

Σύσσωμος ἡ Χαλκίτις Θεολογικὴ Σχολή, ὁ Καθηγητικὸς αὐτῆς Σύλλογος καὶ ὁ πολυπληθὴς ὄμιλος τῶν μαθητῶν, τῶν νῦν καὶ τῶν παλαιότερων, μὲ συντετριμμένην τὴν ψυχὴν περικυκλοῦσι τὴν στιγμήν ταύτην τὸ σεπτὸν σκῆνος σου, ἵνα ἀποθέσῃ τὴν εὐλαβῆ ἔκφρασιν τῆς πρὸς σέ ἀγάπης καὶ ἐκτιμῆσεώς των, καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἀγαθῆς μνήμης, ἣν θὰ τηρήσῃσι ζῶσαν ἐν τῇ ροῇ πολλῶν ἔτων.

Πεφιλημένε συνάδελφε! Ὁ τάφος σου, ἡ πρὸς τὸν ὅποιον πορεία ὑπῆρξε τόσον αἰφνιδία, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως χριστιανική, δὲν ἀποτελεῖ τὸν τόπον τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς προσφιλοῦς εἰς ἡμᾶς

ὑπάρξεώς σου, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον εἶναι προωρισμένος νὰ ἀποβῆ μνημεῖον τὸ ὅποιον θὰ δεικνύη ὅτι ἐκεῖ κάτω κοιμᾶται τὸν αἰώνιον ὕπνον, ἓνας καλὸς χριστιανός, ἓνας τέλειος ἄνθρωπος, ἓνας εὐσυνείδητος ἐργάτης τοῦ καθήκοντος. Ὁ τάφος σου θὰ ὑπενθυμίξη ὅτι ἓνας ταπεινὸς ἀλλὰ καὶ ἐμπνευμένος μύστης τῆς ἱερᾶς τέχνης τοῦ Ἱ. Δαμασκηνοῦ, κατηνάλωσε καὶ τὴν τελευταίαν ἰκμάδα τοῦ βίου του ἐν τῇ ἐξυπηρετήσῃ τῶν ἰδεωδεστέρων πραγματικοτήτων τῆς ζωῆς, οἷαι ἦσαν διὰ σέ ἡ διακονία τῆς ἱερᾶς Μούσης καὶ ἡ μόρφωσις τῶν ταύτης μυστῶν. Ὁ τάφος σου δὲν θὰ μείνῃ ἓνας εὐτελὴς τύμβος χώματος, ὃ ὁποῖος καλύπτει ἀπλῶς ξηρὰ καὶ γυμνὰ ὀστᾶ. ἀλλὰ εἶναι προωρισμένος νὰ ἐπιβῆ ἡ κλῆροξ ἡ ὁποία θὰ ὀδηγῆ πάντοτε τὰς σκέψεις καὶ τὴν μνήμην τῶν ἀγαπησάντων σε προσώπων, πρὸς τὸ σύνολον τῶν πολλῶν προσόντων σου, ὅσα διὰ μέσου τεσσάρων καὶ πλέον δεκαετηρίδων ἐκόσμισαν τὴν σμυρὴν σταδιοδρομίαν σου.

Καὶ ἡ σταδιοδρομία σου αὕτη, ὑπῆρξε μία σταδιοδρομία κλήσεως: ὡς ἀνθρώπου χριστιανοῦ, ὡς δεκίμου μουσικοῦ καὶ ὡς ἀποδοκίμου διδασκάλου. Ἄφ' ὅτου ἐγγύτερον, λόγῳ τῆς φύσεως τῶν καθηκόντων μου, ἤρχισα νὰ μελετῶ τὸν χαρακτήρα σου κατὰ τὸς μακρὰς ἐν τῇ Σχολῇ ἀναστροφῆς ἡμῶν, ἤρχισα νὰ κάμνω μίαν διαπίστωσιν, ἡ ὁκοία καὶ καθημερινῶς κατέκτα τὴν συνείδησίν μου.

Ἡ πολυκαθῆς καὶ περιπετειώδης καθημερινὴ ζωὴ σου, τὴν ὁποίαν μετὰ τόσης ἐγκαρτερήσεως καὶ χριστιανικῆς ὑπομονῆς ἔφερες, μοὶ ἔδιδον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτιμῆσω τὴν βαθεῖαν χριστιανικὴν πίστιν σου καὶ τὴν ὑποταγὴν σου εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα πανσόφως κυβερνῶντος καὶ διέποντος. Ταῦτα διξοῦ, αείμνηστε συνάδελφε, ὡς μίαν ὀφειλετικὴν ὁμολογίαν εὐλαβικοῦ σου φίλου.

Καὶ ἐάν ὡς ἄνθρωπος ὤθευσας ἀξίως τῆς κλήσεώς σου ὡς χριστιανοῦ καὶ ὡς τέκνου τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ζωὴ σου ἔλοβε μίαν ἰδιαιτέραν φωτεινότητα ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τῆς συνεπίσης ἔκτελέσεως τοῦ καθήκοντός σου. Ἡ ζωὴ σου, αείμνηστε διδάσκαλε, ὑπῆρξεν ἄνευ ὑπερβολῆς, μιά ζωὴ ὑψηλῶν καὶ ἀγίων κλήσεων ἀπὸ

μέρους τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν καὶ πᾶσα ἄλλη περὶ τὰς μούσας ἐπίδοσις, εἶναι μία κλίσις εὐγενῆς, ἢ περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἐπίδοσις εἶναι ἀναμφιβόλως ἢ ἱερωτέρα τῶν κλήσεων τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐμπνέει, προάγει καὶ εὐλογῇ καὶ τὴν κλήσιν αὐτὴν ἀπὸ νεορωτοτικῆς ἡλικίας ἔκαμεν ὁ Θεὸς πρὸς σέ, καὶ ἐνωρίτατα ἐπέτρεψεν τὰ ἀναπτυχθῆ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου ὁ ζῆλος καὶ ὁ ἐνθουσιασμός διὰ τὴν ἱερὰν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν. Ὑπῆρξεν εὐφορος ἡ πρώτη αὐτῆ κλήσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ γόνιμος μουσικὴ ἰδιοφυΐα σου, πλουσίαν ἀπέδωκε τὴν κυρποφορίαν αὐτῆς, ἢ ὁποία καὶ ὡς τοιαύτη ἀκριβῶς, ἐξετιμήθη καὶ ἐθαυμάσθη καὶ ἠκολουθήθη. Τὴν μουσικὴν ἐξελάμβανες οὐχὶ ὡς ἀπλὴν τέρψιν τῆς ἀκοῆς ἢ ὡς μηχανικὴν προσαρμογὴν τῶν φωνητικῶν ἀποδόσεων τοῦ λάρυγγος εἰς τὸ νεκρὸν γρόμμα τῆς θεωρίας, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ὡς συνομιλίαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, συνομιλίαν ἢ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑμνογραφίας, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς λατρείας ἐν γένει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Καὶ τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν καὶ ὑγιᾶ ἐκδοχὴν τῆς ἀποστολῆς τῆς μουσικῆς οὐχὶ ἀπλῶς ἐφήρμοσας ἐν τῷ συνθετικῷ μουσικῷ σου ἔργῳ καὶ ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ χοροῦ πιστῇ καὶ σεμιῇ ἀποδόσει καὶ ἐκτέλεσει τοῦ ἱεροῦ μέλους, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξας ὅταν ὁ Θεὸς ᾠδήγησε τὰ βήματά σου πρὸς τὴν ἔδραν τῆς διδασκαλίας, ὅταν δηλαδὴ ἤκουσας τὴν δευτέραν τοῦ Θεοῦ κλήσιν ἐντίς σου.

Δύο ἰδρύματα ἱερά, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ Σχολὴ τὸ πρῶτον, καὶ ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τὸ δεύτερον, ἤκουσαν καὶ ἐξετίμησαν τὴν διδασκαλίαν σου καὶ τὰς ὀρθοδόξως συντηρητικὰς περὶ μουσικῆς ἀντιλήψεις σου, διὰ καὶ ὀλοκληρωτικῶς ἐνεπιστεύθησαν τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ νέων στελεχῶν εἰς τὴν δεδοκιμασμένην πείραν καὶ δεξιότηχίαν σου. Καὶ δὲν διεψεύσθησαν εἰς τὰς προσδοκίας αὐτῶν.

Ὑπῆρξες ὁ διδάσκαλος ὁ ὁποῖος ἐδείχθη ἀντάξιός τῆς θείας κλήσεως, ὁ διδάσκαλος ὁ ὁποῖος ἀπέδειξεν ἀγάπην διὰ τὴν ἀποστολήν του, κόνον διὰ τὰς τυχόν κακοφώνους καὶ ξενοφανεῖς ὀποκλίσεις ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, συμπάθειαν καὶ λατρείαν τοῦτ' αὐτὸ διὰ τὰς ἐκ παραδόσεως τιμίας καὶ ἱεράς παρακαταθήκας, ἐν-

θουσιασμὸν διὰ τὴν προαγωγὴν καὶ προώθησιν τῆς ἱερᾶς μουσικῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ πᾶσι δὲ πατρικὴν στοργὴν πρὸς τὸν μαθητὴν, τὸν συνεχιστὴν αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν παραδόσεων διὰ τὴν αὔριον.

Διὸ καὶ τὰς φωτεινὰς αὐτὰς ἐκδιλώσεις, τῆς διπλῆς ταύτης κλήσεως ὡς μουσικοῦ καὶ ὡς μουσικοδιδασκάλου, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπεδίδατο εἰς τὴν μουσικὴν ὡς πρὸς ἐπάγγελμα, ἀλλ' ἠσθάνετο καὶ ἔζη αὐτὴν, τὰς ἐβλέπομεν ἀποτυπωμένας ζωηρὰς ἐπὶ τοῦ χορακτικῆς σου καὶ ἐπὶ ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς καθημερινῆς ζωῆς σου.

Ἐν τῇ μουσικῇ καὶ διὰ τῆς μουσικῆς ἐμόρφωσας τίμιον καὶ σταθερὸν χαρακτήρα, εὐγένειαν ψυχῆς, καθαρότητα καὶ ἀκεραιότητα συνειδήσεως, ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθῆκον, ταπεινότητα καὶ μετριοφροσύνην, ἐκτίμησιν καὶ ὑποταγὴν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, ἀγάπην, κατανόησιν καὶ πνεῦμα συνεργασίας ἐν τῷ διδασκαλικῷ ἔργῳ, ἰδιότητος καὶ προσόντα, ἅτινα ἰδιαίτερος θέλω νὰ ἐξάρω τὴν στιγμήν αὐτὴν ἐν τῇ ἰδιότητί μου ὡς συναδέλφου σου ἐν τῇ ἔδρᾳ, καὶ ὡς Σχολάρχου ἐν τῇ Σχολῇ, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης εἰργάσθης ἐπὶ σειρὰν εἰῶν.

Καὶ νῦν παραδίδοντες εἰς τὴν μητέρα γῆν τὸ γερὸν σῶμα σου, τὸ κεκμηκὸς αὐτὸ σκῆνωμα τῆς ἀθανάτου καὶ ἐνθουσιώδους ψυχῆς σου, σὲ πρησαγορεύω τὸ ὕστατον ἐκ μέρους τῶν ἐν τῇ Σχολῇ συναδέλφων σου καὶ τῶν μαθητῶν σου, καὶ θερμὴν πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πνευμάτων ἀναπέμπων εὐχὴν ὅπως ἡ μνήμη σου ἢ αἰώνια, ἀποθέτω ἐπὶ τοῦ τιμίου μετώπου σου τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν.

Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμοθέου Παζαρίδου τῆς Κοινότητος Γαλατᾶ.

«Τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦτο γέγονε μυστήριον;
Πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ;
Πῶς συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ;
Ὅντως Θεοῦ προστάξει ὡς γέγραπται, τοῦ παρέχοντος
τοῖς μεταστᾶσι τὴν ἀνάπαυσιν».

Σεβασμία τῶν Ἱεραρχῶν χορεία, βαρυπενθὲς ἐκκλησίασμα,

Πράγματι ἀκατάληπτον καὶ ὄντως μυστήριον ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ χθὲς ζῶν ἄνθρωπος, ὄν λογικόν, αἰσθητικόν, περιτρέχων διὰ τοῦ νοῦς τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν, ἀναπνέων ἀθανασίαν καὶ αἰωνιότητα καὶ ἱκανὸς νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἐναντίον τοῦ θανάτου, σήμερον πτώμα ψυχρὸν ἀκίνητον, ἔτοιμον νὰ παραδοθῇ «εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη». Ὁ θάνατος αἰφνιδίως κόπτει τὸ νῆμα τῆς ζωῆς καὶ ματαιοὶ ὄλας τοῦ ἀνθρώπου τὸς προσπαθείας καὶ μερίμνας καθ' ἣν στιγμήν οὔτε ἐλπίζομεν οὔτε ἀναμένομεν αὐτόν.

Οὐδεὶς γνωρίζει κατὰ ποίαν ὥραν ἢ ἡλικίαν ἐπέρχεται ὁ θάνατος καὶ ἀφαρπάζει τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ ματαίου τούτου κόσμου. Ὁ θάνατος καὶ τοὺς γέροντας θερίζει καὶ τῶν νέων δὲν φείδεται καὶ οὐδεμίαν κάμνει διάκρισιν ἡλικίας, γένους, πλουσίον, πτωχοῦ, δικαίου, ἁμαρτωλοῦ. Εἰς μάτην ὁ ταλαίρωρος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ διάστημα τῶν αἰώνων προσεπάθησε νὰ διαλύσῃ τὸ πυκνὸν σκότος τοῦ τάφου καὶ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἀκατονόητον τοῦ θανάτου μυστήριον. Ἡ σφραγὶς του μένει μέχρι τοῦδε ἀθικτος καὶ ἀκεραία, τὸ δὲ κάλυμμα αὐτοῦ ἀδιόρητον.

«Τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦτο γέγονε μυστήριον;
Πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ;
Πῶς συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ;
Ὅντως Θεοῦ προστάξει ὡς γέγραπται, τοῦ παρέχοντος
τοῖς μεταστᾶσι τὴν ἀνάπαυσιν».

Χθὲς ἔτι ὁ προκείμενος νεκρὸς Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου, ὁ σεβαστὸς ἡμῶν, πολύκλαυστος καὶ ἀγαπητὸς διδάσκαλος, εὕρισκετο ἐν μέσῳ ἡμῶν, ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας του, ἐν μέσῳ τῶν φίλων του, ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν του, ἐν μέσῳ τῆς ἐκτιμώσεως αὐτὸν καθόλου κοινωνίας ζῶν, ἀπολαύων ἀγάπης, τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, παρ' ὄλων ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν, καὶ σήμερον, βαρυαλυοῦντες πέριξ τοῦ φρετέρου του, θρηνοῦμεν τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀπώλειαν.

Ὁ Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου, ὁ διδάσκαλος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς, ὁ πρωτοψάλτης τῆς Πατριαρχικῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ τῆς Χάλκης Θεολογικῇ Σχολῇ, ὁ διδάσκαλος ἡμῶν ἀπέθανε..... Ἀπέθανεν ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος ὁ πλήρης ὑψηλῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεωδῶν διὰ τὴν ὑψηλὴν του τέχνην, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τοὺς φίλους, διὰ τοὺς συγγενεῖς, διὰ τοὺς οἰκείους του.

Τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα τοῦ θανάτου του ἐβύθισεν εἰς πένθος ὄσους πραγματικῶς τὸν ἐγνώρισαν, τὸν ἠγάπησαν, τὸν ἐξετίμησαν.

Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο δύσκολον διὰ τὸν ὄλωσ ἀπρόοπτον θάνατον τοῦ διδασκάλου, ἡμῶν κατὰ τὴν ἱεράν ταύτην στιγμήν νὰ πλέξῃ τις ἐπακριβῶς τὸ ἐγκώμιον τοῦ προκείμενου σεβαστοῦ νεκροῦ καὶ νὰ ἀναπαρασιήσῃ τὸ ἑσωτερικόν αὐτοῦ περιεχόμενον ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ τεσσαρακονταεπταετίαν ὄλην ὑπηρετήσαντος γενικῶς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς τε ἱεροψάλτου, ὡς διδασκόλου τῆς γλώσσης τῆς καρδίας, ἦτοι τῆς Μουσικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ὡς τελείου χριστιανοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἄμβωνος θὰ προσπαθήσω νὰ ρίψω ὀλίγα φύλλα δάφνης ἐπὶ τῆς σοφοῦ τοῦ σεβαστοῦ καὶ πολυκλαύστου μου διδασκάλου, τὴν πλήρη ἐξειστορήσιν τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ βίου ἐπαφιέμενος εἰς τὴν ἱστορίαν.

✱

Ὁ Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου γεννηθεὶς ἐν Τσοσμέ τῆς Σμύρνης μικρὸς τὴν ἡλικίαν μετώκησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔχων ὡς ἐφόδια τὴν πατρῶαν ἡμῶν πίστιν, τὴν εὐσέβειαν, τὴν εὐλάβειαν, τὴν ἀρετὴν, τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς

Βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ ἔσχεν ὡς διδασκάλους του τοὺς καλύτερους μουσικοδιδασκάλους τῆς ἐποχῆς του, κυρίως, τὸν αἰμίμηστον μουσικοδιδάσκαλον Νηλέα Καμαράδον ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐποτιόθη εἰς τὰ ἀθάνατα νάματα τῆς τέχνης τοῦ ἱεροῦ Διμασκηνοῦ καὶ τοῦ Κουκουζέλη.

Ὁ Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου ἀρχίσας ἀπὸ τὸ Α τῆς Μουσικῆς, κατόπιν βαθείας καὶ πολυχρονίου μελέτης, τὴν κατέκτησε, καὶ τὴν ἐδίδαξεν εἰς δεκάδας ὄλων μαθητῶν καταστήσας τὸ ὄνομα του σεβαστὸν καὶ τὸ ἔργον του ἰθάνατον. Ἐνεβάθυνεν ἐν τῇ μελέτῃ τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ἐπὶ τεσσαρακονταετιᾶν ὄλην ἐγκύψας εἰς τὰ ἅγια σκηνώματα τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς καὶ ἔψαλλεν εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου τὰς ᾠδὰς αὐτοῦ ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἄκρῃ εὐλαβείᾳ καὶ οὐχὶ μὲ ἐπαγγελματικὴν ἐπίδειξιν.

Μελετῶν βαθέως τὴν μουσικὴν ἐγνώριζεν ἄριστα ὅτι αὕτη ἀποδιώκει τὴν ψυχικὴν ὀδύνην, εἰσάγει χαρὸν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἐκριζώνει τὴν κακίαν καὶ φυτεύει εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς τὴν ἀρετὴν.

Ὁ Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου ὅταν ἐδίδασκε τὴν μουσικὴν καὶ ἰδιωτικῶς καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν προσεπάθει μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐννοιαν τῆς Μουσικῆς νὰ ἐξευγενίζῃ τοὺς μαθητὰς του, νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ, νὰ τοὺς παρηγορῇ ἐν τῇ λύπῃ, νὰ τοὺς χαροποιῇ καὶ νὰ τοὺς ἐνθουσιάζῃ, νὰ καταπραΰνῃ τὸν πόνον καὶ τὸν θυμὸν αὐτῶν καὶ νὰ ἀποτρέπῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸ κακόν.

*

«Ἐκ νυκτός ᾤθριζε τὸ πνεῦμα του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ προσητάγματα Αὐτοῦ ἦσαν φῶς εἰς τὸν βίον του (ψαλ. 24). Εἰς τὸς δυσκόλους στιγμὰς τῆς ζωῆς του» «ἔρε τὴν ψυχὴν του ἐπὶ τὸν Κύριον καὶ πάντοτε ἀπ' Αὐτὸν ἦτο πεποισθός.»

Οἱ ὀφθαλμοὶ του διὰ παντὸς ἦσαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Αὐτὸς πάντοτε ἐγένετο Ὑπερασπιστὴς καὶ Ρύστης τῶν θλίψεων του (ψαλ. 24). Διὰ τοῦτο ἠγαλλιᾶτο ἡ καρδιά του ἐπὶ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ καὶ ἕως ὑπῆρχεν ἔψαλλεν τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Ὑψίστου.

(ψαλ. 12). Ἄριστα ἐγνώριζεν ὅτι «πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, πᾶσα δὲ δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου» ὅτι ὁ χόρτος ξηραίνεται καὶ τὸ ἄνθος καταπίπτει (Ἡσαίου 40-7, 8) ὅτι ὑψηλὸς ὁ τοῦ Κυρίου βράχιον, ὅτι ἀναστήσονται οἱ νεκροί, ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῆ (Ἡσαίου κεφ. 26. 19) Τῇ δυνάμει τῆς προσευχῆς «ἤνδρουτο πρὸς εὐσέβειαν, ἐβιβαιοῦτο ἐν τῇ πίσει, ἀκλόνητον εἶχε τὴν ὑπομονήν» (Κυριλ. Ἀλεξ.).

Καὶ ὁ βράχος αὐτὸς τῆς ὑπομονῆς του δὲν ἐθραύσθη ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν θλίψεων τῆς ζωῆς του. Ἡεφαλισμένος μὲ τὸ ὄπλον τῆς ἀγάπης ὡς στρατιώτης Χριστοῦ, πάνοπλος, ὁσολῶς ἐβάδιζεν ὡς ἄνθρωπος πρὸς τὴν δυνατὴν τελειότητα ἔχων ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοσίμου «ἀγάπη δὲ ἐστίν, οὐ ψιλὰ ρήματα, οὐδέ προσρήσεις ἀπλῶς, ἀλλὰ προστασία καὶ δι' ἔργων ἐπίδειξις...» (Ὁμιλ. Η' τῆς πρὸς Ρωμ. ἐπιστολῆς). Ὅποσοδήποτε καὶ ἂν ἐξετάσῃ τις τὸν Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου θὰ τὸν εὕρῃ ἄριστον.

Ὡς οἰκογενειάρχης ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν μετὸ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ ἀγάπης εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς οἰκογενείας του. Ἀνέθρεψε τὰ τέκνα του ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου.

Ὑπῆρξε πατὴρ φιλόστοργος ἀλλὰ καὶ αὐστηρὸς. Ἡξιώθη νὰ ἀποκαταστήσῃ μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ μετὰ προσώπου ἀξίου τῆς ἐμπιστοσύνης του καὶ νὰ ἀπολαύσῃ πλήρως τοὺς καρποὺς τοῦ γάμου αὐτοῦ ἐν τῇ στοργῇ τῶν δύο ἐγγόνων του, σπουδάζων πάντοτε μὲ τὴν παιδικὴν αὐτῶν ἀφέλειαν καὶ διαπλάττων μὲ ἐπιμέλειαν καὶ δεξιολογίαν ἄριστου παιδαγωγοῦ τὸς ὁθῶας παιδικὰς ψυχὰς των. «Ὅ,τι καλόν, ὄραϊον, ὑψηλόν, εὐγενές, ἅγιον, ἐνδρειαν, ἐμπεριεῖχεν ἡ ἀγνή ψυχὴ του τὸ μετεφύτευσεν εἰς τὸς ἀπαλὸς καρδίας τῶν τέκνων καὶ ἐγγόνων του, ἅτινα δικαίως ἐγένοντο τῶν ἀγαθῶν πόνων του καρποὶ εὐκλείας. (Σοφ. Σειρόχ γ', 15). Ἐν γενεῖ, διὰ τῆς κεκτημένης πείρας ἐκ τοῦ ματαίου τούτου κόσμου ἦτο ὁ νουθετητής, ὁ διδάσκαλος, ὁ καθοδηγητής, ἐν παντί ἔργῳ ἀγαθῷ.

Οἱ μετ' αὐτοῦ ἀναστραφέντες κυρίως ἐγνώρισαν τὴν ἀνεξικακίαν αὐτοῦ, τὴν χρησιμότητα, τὴν ἀνοχήν, τὴν ὑπομονήν, τὴν πραότητα τοῦ. Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου προ-

σειλκυε τοὺς φίλους αὐτοῦ, ἡ δὲ καλωσύνη τῆς ψυχῆς τον ἀφώ-
πλιζε τοὺς ἐχθρούς του. Ἐν τῇ Κοινωνίᾳ ἐφρόντισε νὰ ἔχη
φίλους τοὺς ἀρίστους κατὰ πάντα Ἱεράρχας, ἐπιστήμονας, καθηγη-
τάς, διδασκάλους, καὶ ἐν γένει τοὺς τὰ πρῶτα φέροντος ἐν τῇ καθ'
ἡμᾶς Κοινωνίᾳ. Διὰ τοῦτο, οἱ κόνοι του δικαίως ἐγέννησαν τὴν
δόξαν, οἱ δὲ κάματοί του ἐπροξένησαν τὸν στέφανόν του» (Μεγ.
Βασιλ.)

*

*Σεβαστὲ καὶ ἀρίκτανστε διδάσκαλε
Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου*

Δὲν ἤρκεσεν ὅτι ἀφῆκες ἡμᾶς τόσον πρόωρα, ὅτι ἐξέλιπες ὡσεὶ
σκιά καὶ ἐξηράνθης ὡσεὶ χόρτος, μᾶς ἐγκατέλειπες συγχρόνως τὴν
τελευταίαν νύκτι καὶ ἦλθες διὰ νὰ ἀναπαυθῆς εἰς τὴν πεφιλημένην
Σου Μονήν, διὰ νὰ δυνηθῆς ἐν τῇ γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς
νὰ κερδίσης τὴν λύραν Σου τὴν παναρμόνιον μὲ τὸ ὕφος καὶ τὸν
ρυθμὸν τῆς Σχολῆς Σου αἶνα ἐδημιούργησες κατόπιν μόχθων καὶ
κόπων πενήκοντα ἐτῶν.

Διότι, ἡμεῖς, καθ' ἣν στιγμήν εὐλαβῶς θὰ ἀποθέσωμεν τὸν
τελευταῖον ἀσπασμόν ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ πλέον μετώπου Σου καὶ θὰ
Σὲ ἀποτείνωμεν τὸ ὑστατον χαῖρε, οἱ ἀπ' αἰώνων τεθαμμένοι νεκροὶ
ἐν τῷ νεκροταφείῳ Βαλουκλῆ καὶ οἱ αἰμίμηστοι διδάσκαλοι τῆς
Βυζαντινῆς μουσικῆς τέχνης Σὲ ἀναμένουν μετὰ χαρᾶς. Σὲ ἀναμέ-
νουν νὰ ψάλλῃς εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα καὶ ἀθάνατα χειρό-
γραφεῖά Σου. Νὰ τοὺς ψάλλῃς «τὴν χαρὰν τῶν Ἀγγέλων», τὸ
«Ἀλληλούϊα...».

*

Χαῖρε αἰμίμηστο καὶ Σεβαστὲ ἡμῶν διδάσκαλε. Δὲν θὰ Σὲ
λησμονήσωμεν. Ἐν τῇ ζωῇ, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ Σὲ ἔχωμεν πα-
ράδειγμα καὶ ὑπόδειγμα καθ' ὅλα. Μεθ' ἡμῶν, τὰ καλμικέλαδα
πιτηνὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐκτισμένας τὰς φωλεὰς των εἰς τὰ αἰωνόβια
κνυπαρῖσια τοῦ νεκροταφείου Βαλουκλῆ καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδαξες

ἐπὶ τεσσαρακονταεπταετίαν ὄλην τὴν μουσικὴν τέχνην καὶ τὸν ρυ-
θμὸν Σου, καὶ αὐτά, αἶμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, μετὰ τὴν εἰς τὸν
Πλάστην καὶ Δημιουργόν των πρωϊνὴν προσευχὴν των, θὰ ψάλλ-
ουν εἰς Σὲ πάντοτε τό, «Αἰωνία ἡ μνήμη».

Σεβασμιώτατε Ἁγιε Δέρκων,

Δὲν ὑπῆρξες μόνον ἀκραιφνὴς φίλος ἀλλὰ καὶ λίαν ἀγαπητὸς
συνάδελφος τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν διδασκάλου ὅτε ἐπαξίως ἐσχολόρ-
χευες ἐν τῇ Χαλκιδεῖ Θεολογικῇ Σχολῇ. Λιὸ καὶ δικαίως προε-
ξάρχεις τῆς νεκρωσίμου αὐτοῦ ἀκολουθίας.

Προπορευομένου Σοῦ, σὺν τῇ χορείᾳ τῶν Ἁγίων ἀρχιερέων,
ἡμῶν τῶν ταπεινῶν μαθητῶν του κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, σὺν τῷ
πενθηφόρῳ λαῷ, στῶμεν εὐλαβῶς ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς Μεγα-
λωσύνης τοῦ Ἁγίου Θεοῦ καὶ γονυκλινεῖς θερμῶς παρακαλέσωμεν
Αὐτόν, ὅπως ἐνσταλάξῃ βάλομον πορηγρίας εἰς τὴν ἀπορφα-
νισθεῖσαν οἰκογένειάν του, δώσῃ αὐτῇ ὑπομονὴν καὶ κριτείαν
διὰ τὴν μεγάλην καὶ πρόωρον ἀπώλειαν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ἀνα-
πληρώσῃ κατὰ τὰς μεγάλας καὶ ἀνεξερευνήτους βουλάς Αὐτοῦ τὸ
δυσαναπλήρωτον κενὸν τοῦ ἐκλιπόντος σοφοῦ μουσικοδιδασκάλου,
τάξῃ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Δικαίων καὶ τῶν
Μακάρων.

**Ἐμμετρος προσφώνησις Συγκέλλου Προκοπίου Μελά
Κρητός. Ἱερέως τῆς Κοινότητος Σταυροδρομίου**

Ἄληθμόνητε νεκρέ,

Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, φίλε, μ' εἶχες γνωρίσει,
καὶ μαύρη μοῖρα ἀπὸ προχθὲς ἦλθε νὰ μᾶς χωρίσῃ.

Ἐἴμεθα δυὸ συνάδελφοι στενά συνδεδεμένοι,
καὶ πάντα ἢ ἀγάπη μας αἰώνια θὰ μείνῃ.

* Ἐδίδασκες, ἐδίδασκα, μὲ ζῆλο μὲ φιλία,
μᾶς ἀπερρόφουν πάντοτε τὰ μουσικὰ βιβλία.

Ὡς ἔλεγχό σου φιλικὸ εἰς τὰ χειρόγρατά σου,
εἶχες ἐμένα, καὶ γι' αὐτό, μὲ εἶχες στὴν καρδιά σου.

Μὲ ἠλεγχες σὲ ἠλεγχα, χωρὶς παρεξηγήσεις,
γιατ' ἦσουν ἀκούραστος, καὶ ἠθέλες π' ἀφήσης,

ἔργα, συνθέσεις, μαθητᾶς, χωρὶς κερδοσκοπία,
δίαιτι γιὰ τὴ Μουσικὴ εἶχες κι' ἐσὺ λατρεία.

Γι' αὐτὸ δὲν ἐλογάζιαζες ποιά ἦτο ἡ ἀμοιβή σου,
γιατ' εἶχες μέσ' στὸ αἷμά σου, καὶ μέσα στὴ ψυχὴ σου,

λατρεία γιὰ τὴ μουσικὴ, κι' ὀλόθερμη λαχτάρα,
καὶ ἔλεγες πολλές φορές « - νὰ ἔχω τὴν κατάρρα,

τῶν ἀειμνήστων μουσικῶν, τῶν θείων Διδασκάλων,
Γλυκῆα καὶ Δαμασκηνοῦ, μικρῶν τε καὶ μεγάλων,

Ἐὰν ποτέ μου ἐργασθῶ γιὰ ὕλικὸ συμφέρο,
κι' ἂν ζήσω, πολλὰ ἔργα μου εἰς φῶς θέλω νὰ φέρω,

Ὅχι γιὰ ροκλαμάρισμα, οὔτε νὰ μ' ἐπαινοῦνε
μόνο νὰ ἰδοῦν τὰ ἔργα μου, καὶ νὰ μὲ μιμηθοῦνε. - »

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Μητέρα μας Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ,
τιμήσασα τὸν ζῆλόν σου καὶ τὴν πολλὴν ἀξία,

Ἐστὶνα ἐπροέκρινε στὴν Χάλκῃ νὰ διδάξῃς,
Διδάσκαλον τῆς Μουσικῆς σ' ὅλας σχεδὸν τὰς τάξεις.

Κι' ἐνῶ ἡ ἡλικία σου, μὰ (καὶ τὰ βᾶσανά σου),
σ' εἶχαν κουράσει ἀρκετά! Πλὴν στὰ καθήκοντά σου,

δεῖ ἐννοῦσες πῶποτε νὰ δείξῃς ἀθυμίαν,
κι' εἰργάζεσο νυχθημερόν, μὲ ζῆλον καὶ θυσίαν.

Μὰ ξάφνου μαῦρο ἄγγελμα ἦλθε νὰ μᾶς λυπήσῃ
κι' ὁ θάνατός σου ὅλους μας στὸ πένθος νὰ βυθίσῃ.

Ἡ σύζυγος τὰ τέκνα σου, οἱ φίλοι, οἱ γνωστοί σου,
κλαῖνε ἀπαρηγόρητα, ὡς καὶ οἱ ἄγνωστοί σου.

Οἱ μαθηταὶ σου, φίλτατε, καὶ ὅλη ἡ κοινωρία,
μὲ πόνο σὲ προπέμπουσε στὴν ἀνω κατοικία.

Ἀφῆκες μέγιστο κενό, ὅλοι ε' ὁμολογοῦνε,
μαζὺ μὲ τοὺς οἰκείους σου, οἱ πάντες σὲ θρηνοῦνε.

Γιὰ ξύπνα, σεβαστὲ Νεκρέ, καὶ κύταξε σιμά σου;
κι' ἐκτός ἀπὸ τὴν σύζυγον, τὰ τέκνα κι' ἔγγονά σου,
πόσοι κυκλοῦν τὸ φέρετρον, ποῦ εἶσαι κοιμισμένος;
ξύπνα νὰ ἰδῆς ἐὰν κανεὶς δὲν εἶναι δακρυσμένος;

Σύπνα νὰ ἰδῆς κατὰμεσιον τὸ Τέμενος τὸ Θεῖον,
τὴν παρουσίαν, φίλτατε, Ἱερευρῶν Ἀγίων,

Σύπνα καὶ διὲς τοὺς μαθητᾶς μὲ μάτια δακρυσμένα,
Γιατί;.. Διότι ἔχασαν παντοτεινὰ ἑσένα.

Ἐστὶνα τὸν πρῶτατον, Τὸν Ἀρχολογ Πατέρα,
ἑσένα ποῦ εἰργάζεσο καὶ νύκτα καὶ ἡμέρα,

γιὰ τὴν πατριῶαν Μουσικὴν. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ θρηνοῦνε,
γιατὶ στὸ Σπουδαστήριον ξανά δὲν θὰ σὲ ἰδοῦνε.

Ὁρφανισμένους ἔφησες ὅλους τοὺς μαθητᾶς σου,
τὴν σύζυγον τὰ τέκνα σου, γαμβρὸν καὶ ἔγγονά σου.

Ἀλλὰ νὰ εἶσαι βέβαιος, Μοῦσα τετιμημένη,
πῶς ἄληστος ἡ μνήμη σου εἰς ὅλους μας θὰ μένῃ.

Ἐχε τὴν γαῖαν ἐλαφράν, νεκρέ μου δοξασμένε,
ἄνθρωπε ἀνεξίκακε. δάσκαλε κουρασμένε.

Κι' ἐγὼ ποῦ σὲ ἐλάτρευσα, μ' ὅλη μου τὴν καρδιά
Ἀναφωνῶ: Ἡ μνήμη σου, ἄληστος κι' αἰωνία.

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΘΗΜΕΡΩ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΘΕΟΦ. ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ Κ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ ΒΑΛΟΥΚΛΗ

Πεφιλημένε Μιχαλάκη—Πρωτοψάλτα τῆς Μονῆς

Ὅσα τῆς εὐαισθήτου σου καρδίας οἱ παλμοὶ ἔπαισαν πλέον νὰ πάλλουν καὶ τῶν οἰκείων καὶ πολυπληθῶν θαυμαστῶν σου ἰεθεῖνοι σὲ κατέθετον εἰς τὸ ἅγιον αὐτὸ χῶμα, ἡ κοινωνία ὁθρόα ἔσπευσε νὰ σὲ τιμήσῃ καὶ ἡ Πατριαρχικὴ αὐλή—καὶ ἀπειλεῖτο αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ μαθητὰς σου εὐγνώμονας—παρίστατο κατὰ τὴν κηδείαν μετὰ πλείστον μελῶν τῆς ἐνταῦθα Ἱεραρχίας, τῶν μόχθων οὕς ἀόκνως κατέβαλες διὰ τὴν μουσικὴν κατάρτισιν τῶν μαθητῶν τῆς ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς βαθυστοχάστως ἐξαγγελθέντων ὑπὸ τοῦ σεβασμιωτάτου ἁγίου Σχολάρχου αὐτῆς.

Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν εἰς τὴν πένθιμον ἐκείνην συναυλίαν, κατ' ἐξαίρεσιν μόνῃ ἢ Μονῇ, κατάπληκτος τότε ἐκ τῆς συμφορᾶς ἐν πόνῳ βαρεῖ καὶ οἰγῇ ἀποστοματικῇ ἤγεν αὕτη τὸ πένθος, σημερον δὲ πρὸ τοῦ σεμνοῦ τάφου σου δακρυρροοῦσα προσέρχεται, ἵνα τὴν ὀρειλομένην σοὶ τιμὴν ἀποτίσῃ καὶ ράνῃ αὐτὸν διὰ τῶν μύρων τῆς πραγματικῆς ἀγάπης.

Τὴν καθόλου ἐπίδοσίν σου ἐν τῇ μουσικῇ, τῆς ὁποίας διαφυγῆς ἀπόσταγμα καταλείπεται ἤδη ἢ ἐκτύπωσις τοῦ πολυκρότου ἔργου σου, ἀπάνθισμα πολυειῶν ἰδρώτων καὶ πόνων τῆς προσωπικῆς φιλεργείας καὶ φιλοτιμίας σου, ἄλλοι εἰδικώτεροι καταλλήλως ἤδη ἔψαλλον καὶ ἡ ἱστορία τῆς μουσικῆς ἐν καιρῷ θὰ σὲ καταγράψῃ μεταξὺ τῶν πρωτεργατῶν αὐτῆς, πλὴν ἐγὼ ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ τονίσω τὸ μέγα κενὸν τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ὁ θάνατός σου διὰ τὴν ἀρμονικὴν σπηλιάν τοῦ χοροῦ τοῦ ναοῦ. Τὸ ψαλμικὸν ἐκεῖνο «ἐξελεξάμην παρευρεθεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου» εὐρεν ἐν

σοὶ τὴν αὐθόρμητον πληρότητα ἐφ' ὅσιν εἰς αὐτὰ τὰ ἱερὰ σκηνώματα τῆς θαυματουργοῦ Παναγίας τοῦ Βαλουκλῆ ἀφιέρωσος τὴν ἄλκιμον νεότητά σου προπονούμενος εἰς τὴν ἱερὸν ἐπιστήμην τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ ἤδη μεμεστωμένος κατ' ἄκρων παρέδωκες τὸ σεβασμιον γῆράς σου, ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον μάθημα τῆς ζωῆς παρέδωκες εἰς νεαρὸν μαθητὴν τοῦ ἀμέσου συγγενικοῦ σου περιβάλλοντος. Βεβαίως καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν ἀποκλείεται ἐκ τοῦ εὐλογημένου ἡμετέρου γένους νὰ ἀναδειχθοῦν ἱερεῖς οἱ διέπαιτοι κατὰ τὴν μουσικὴν μόρφωσιν καὶ πεπρωτισμένοι δι' ἔξοχου φωνητικοῦ ὄργανου, ἀφ' ἑνὸς ὀπόκτημα συντόνου ἐπιμελείας καὶ ἐργατικότητος ἀφ' ἑτέρου δὲ δῶρον τὸ δεύτερον τοῦ Θεοῦ δημιουργοῦ, πλὴν ἱεροψίτης ψάλλον παραστατικῶς νὰ ἀποδίδῃ τῶν ἁσμάτων τὴν ἐννοιαν αὐτὸς κατασκευτικῶς νὰ προσεύχηται καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παρασύρῃ εἰς θείας μεταρρώσεις, ὁμολογῶ αὐτὸ εἶναι σπάνιον, δυσκόλως συναντιᾶται. Καὶ ἐνῶ παντοῖαι βιωτικαὶ θλίψεις καὶ δοκιμασίαι συνύφαινον τὸ μυστικὸν δράμα τῆς ζωῆς σου, οὐ μουσολήπτος ὢν διετήρεις τὴν φάρετραν τοῦ πυρφόρου ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ σου καὶ μὲ χροιάν τινα γλυκυφθόγγου τόνου μελαγχολίας ἠρέμα ὠδήγεις τοὺς προσευχομένους πιστοὺς ἐάστοτε εἰς οὐρανόδρομους ἐξίρσεις εἰς μοναδικοὺς καθαρτικοὺς ἐνθουσιασμοὺς.

Εὐπρεπῆς πάντοτε τὴν ἐμφάνισιν καὶ σοβαρὸς ἀλλὰ πάντοτε εὐπροσῆγορος καὶ γλυκὴς εἰς τὰς συναιαστροφάς σου, ἔτερπες κυριολεκτικῶς συνομιλητὰς περὶ παντὸς εὐ ἐξελέεις τὴν διήγησιν, ἰδιαίτερα ὅμως διέπρεπες ὅταν τὸ παρελθὸν τῆς ἱερᾶς Μονῆς ἀνεπόλεις, τῆς ὁποίας ἐπὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἀπετέλεσες τὴν ζῶταν αὐτῆς καὶ αἶμα πιστὴν αὐθεντικὴν ἱστορίαν. Οὕτως τὸ ἐπιπροσθοῦν βάρος τῶν ἐτῶν ἀλλ' οὕτε καὶ αἱ συχναὶ ἐνοχλήσεις τῆς ἀπὸ πολλοῦ κλονισθείσης ὑνείας σου ἀνέκοπτον τὴν πρόθυμν ἐκ τὸ κοθῆκον προσέλευσιν οὕτε ἐνταῦθα οὐδομῶς δὲ καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ Σχολῇ, ἐν τῇ ὁποίᾳ διατρίβων ἦσθ τοῖς πᾶσι ἀπολαστικὸς χοριτολόγος περιζήτητος συνομιλητῆς. *Ἀγαπητέ μοι Πρωτοψάλτα*, διὰν περιχαρῆς μετὰ τοῦ ἀρμονικοῦ χοροῦ σου τιμῶν ἐλάμπρυνες τὴν ἐπ' ὄνομασίαις θεῖαν λειτουργίαν τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων κ. Ἰωακείμ προεμάντινες ἄρά γε ὅτι πρὶν ἀκόμη μὴν πορέλθῃ ἐκεῖνος τιμὴν

πρὸς τὸν νεκρὸν σου ἀποδίδων θὰ προΐστατο τῆς πανδήμου κηδείας σου, καὶ ἀκόμη ὅτι ὁ ὑπὸ σοῦ μετὰ πρωτοφανοῦς ἀδυναμίας ὑπε-
ραγατώμενος Μητροπολίτης Ἅγιος ΑἼνου ἐπὶ τοῦ σιγῶντος αὐτοῦ
ψυχροῦ τάφου σου ἐν συντριβῇ καρδίας θὰ ἀνεγίνωσκε τὸς ἐξιλα-
στηρίους εὐχάς:.. Ἄλλο ἀρκεῖ, εὐλαβούμενος τὴν πρὸς τὰ ἄνω πο-
ρεΐαν σου ἀπερίσπαστον ρεῖ ἀφίνων ἀναβολῆς πλέον ἢς τὸν ἄλυπον
κόσμον, ὅπου φῶς παρήγορον ἀθανασίας ἀγάξει, ἵνα ἐκεῖ σὺ ὁ
κατ' ἐξοχὴν πιστὸς κατασκηνώσης καὶ ἀναπαυθῆς καὶ μετὰ τὸ χοροῦ
τῶν οὐλῶν ἀγγέλων συμπάλῃς «τὸ Ὁσάννα» εἰς τὸν Θεῖον
Λυτρωτὴν.

Ἐν μέσῳ τοῦ χώρου τῶν τάφων τῶν ἀρχιερέων (χάριν ἐξειδι-
ομένης τιμῆς ἢ Μονῆ σὲ εἰμίμησι), θὰ εὐρίσκηται ὁ τάφος σου ἀντι-
πολυετοῦς καὶ ἀφοσιωμένης διακονίας πρὸς αὐτήν.

Καὶ ἀφοῦ ὁ Κύριος σὲ ἐκάλεσεν εἰς τὴν κατάπαισιν αὐτοῦ
ἀνάβαινε καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν προσευχῶν σου ἐκέτευσον τὸν Πλά-
στην, ἵνα παραυθῆσῃ τὴν δεινῶς τρωθεῖσαν οἰκογένειάν σου, τοὺς
θρηνήσαντας τὴν ἀπώλειαν ἀγαπητοῦς σου μαθητῶν καὶ τοὺς λοι-
ποὺς φίλους καὶ γνωστοὺς σου.

Ἡ μνήμη σου θὰ μείνῃ ἄληστος ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ νεκρὸς
ἀκόμη θὰ ζῆς δι' ἡμᾶς.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΚΑΙ ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

(Ορθοδοξία Σεπτέμβριος 1948)

Τῇ 18ῃ τοῦ λήγοντος Σεπτεμβρίου ἀπεβίωσεν ὁ Μουσικοδιδά-
σκαλος τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ Πρωτοψάλτης τῆς
Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ **Μιχαὴλ Χα-
τζηαθανασίου**.

Τῆς κηδείας αὐτοῦ, γενομένης τῇ 20ῃ Σεπτεμβρίου ἐν τῷ ἱερῷ
Ναῷ τῆς Ἱ. Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ δαπαναίως τῆς οἰ-
κείας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης
Δέρκων κ. Ἰωακείμ μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου ΑἼνου κ. Γερμα-
νοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλ. Ἐπισκόπου Παμφίλου κ. Γερσίου.

Ἐνώπιον πλήθους φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ἀειμνήστου Μου-
σικοδιδασκάλου, τὸν ἐπικήδειον αὐτοῦ ἐξεφώνησεν ἀπ' ἄμβωνος ὁ
ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμόθεος Παζορίδης,
θερμὴν δὲ προσφώνησιν ἀπηύθυνε πρὸ τοῦ φερέτρου ὁ Σεβ. Μη-
τροπίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, Σχολάρχης τῆς Ἱερᾶς
Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἐξάρας τὸς ἀρετὰς τοῦ μεταστάντος
καὶ τοὺς μετὰ τῆς Σχολῆς δεσμοὺς αὐτοῦ.

Γεννηθεὶς ἐν Τσεσμέ τῆς Σμύρνης τῷ 1881 ὁ Μιχαὴλ Χα-
τζηαθανασίου, ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν μας εἰς ἡλικίαν 9 μόλις ἐτῶν.
Θεληθεὶς ὁ καλλίφωνος παῖς ἀπὸ τοῦ μεταρσιοῦν καλλοῦ τῆς Βυ-
ζαντινῆς Μουσικῆς, βοηθούμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῆς μουσικῆς οἰκίας
ἰδιοφυΐας καὶ μαθητεύσας παρὰ τοῖς ἀρίστοις τῶν μουσικοδιδά-
σκαλῶν τῆς ἐποχῆς, καὶ κυρίως παρὰ τῷ Νηλεῖ Καμαράδῳ, τα-
χέως διεκρίθη ἐν τε τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ ἐκτελέσει τῆς Ἐκκλησιαστι-
κῆς ἡμῶν Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Ἀπὸ τοῦ 1901 ἤρξατο διευθύνων τοὺς χοροὺς τοῦ Ἱ. Ναοῦ τῆς

Μονῆς ἐδέχθησαν τὰ εἰλικρινῆ συλλυπητήρια τῶν παρευρεθέντων ἐντὸς τῆς μεγάλης αἰθούσης ὅπου ἐγένετο ἡ μακαρία προσφερθέντων ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ναοῦ τῶν εἰθισμένων εἰς τοιαύτας περιστάσεις.

Τὸν νεκρὸν ἀπεχαιρέτησε διὰ καταλλήλου προσλαλιᾶς ὁ Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας ἀφοῦ προηγουμένως ἀπὸ ἄμβωνος ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιόν του ὁ Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος.

Ο ΜΟΥΣΙΚΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

(Χρόνιας 26—9—1948)

Μία ἀκόμη φυσιογνωμία, φυσιογνωμία ἐξέχουσα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ζωῇ τῆς Πόλεώς μας μετέστη ἀπὸ Γῆς εἰς Οὐρανούς, συνοδευομένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὴν ἐκτίμησιν ὅλων ὄσων τὴν ἐγνώρισαν καὶ ἀπὸ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ὅλων ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐμαθήτευσαν παρ' αὐτῇ καὶ παρ' αὐτῆς ἐδιδάχθησαν τὴν Θεῖαν Τέχνην πρὸς δοξολογίαν τοῦ Ὀνόματος τοῦ τῶν πάντων Κρίστου καὶ Θεοῦ.

Ὁ ἀείμνηστος Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀθανασίου ἦτο ὄντως ἐξέχουσα Μουσικὴ Φυσιογνωμία, ἦτο ἡ καλλικέλαδος καὶ ἠδύμολπος ἀηδὼν ἡ ὁποία κατεκύλυε τὰ ὦτα τοῦ ἐκκλησιασματος μὲ τὰς ἐξόχους γραμμὰς, μὲ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων μουσικῶν μαθημάτων καὶ δὲν ἦτο μόνον ἀριστος ἐκτελεστής, ἀλλὰ εἶχε καὶ τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ μεταδίδῃ, νὰ διδάσκῃ, νὰ μεταλαμπαδεύῃ τὰς γνώσεις του, ἀποτελέσας αὐτὸς ὁ ἴδιος μίαν ἰδιαίτεραν Σχολὴν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἐν ἣ ἐμαθήτευσαν πλεῖστοι ὄσοι τῶν σημερινῶν νεωτέρων ἱεροψαλτῶν, οἱ ὅποιοι θὰ διαιωνίσουν τὸ ὄψος του καὶ τὴν ἰδιαίτεράν του Μουσικὴν τέχνην.

Ἐπὶ πεντηκονταετίαν περίπου ἔφαλεν εἰς τὴν Ἱερὰν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τοῦ Βαλουκλῆ Μονὴν καὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν ὄλην ἀνερχόμενος τακτικώτατα τὸν πευκόφυτον λόφον τῆς ἐρατεινῆς Χάλικης ἐδίδασκεν εἰς τοὺς ἱερολοχίτας τῆς Χαλικίτιδος Ἱερᾶς Θεολογικῆς

Σχολῆς τὴν Βυζαντινὴν Μουσικὴν, τὸ τιμαλφὸς τοῦτο Κειμήλιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Μιχαλάκης δὲν ἦτο μόνον ὁ Μουσικοδιδάσκουλος, δὲν ἦτο μόνον ὁ ἀκραιφνῆς μύστης τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἦτο καὶ ὁ εὐγενῆς καὶ λεπτὸς, ὁ μειλίχιος, ὁ συμπαθῆς καὶ ἀγαπητὸς εἰς ὅλους ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μόνον φίλους ἠρίθμει καὶ ἀπόδειξις τούτου ἡ κοσμοσυρροή, ἡ ὁποία ἐσημειώθη κατὰ τὴν προπομπὴν του εἰς τὴν τελευταίαν καὶ αἰωνίαν αὐτοῦ κατοικίαν τὴν πορελθοῦσαν Δευτέραν. Μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀντιπρόσωπον τοῦ Πατριάρχου. Ὅστις διὰ τῆς Προσωπικῆς του φιλίας ἐτίμα τὸν μετασιάντα, Ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς, Διάκονοι, Ἱεροψάλται, ἐπισημόνες, κοθηγηταί, μαθηταί, καὶ κόσμος ἐξ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἔσπευον εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν καὶ παρέστησαν εἰς τὴν ἐπιβλητικὴν του Κηδεῖαν τῆς ὁποίας προέστη ὁ Γέρον Μητροπολίτης Δέρον Ἰωακείμ συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Αἴνου Γερμανοῦ καὶ τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Παμφίλου Γερασίμου καὶ πολυαρίθμου πρεσβυτερίου.

Τὰς ἀρετὰς καὶ τὸ τάλαντον τοῦ ἀποιχομένου διεξωγράφισεν ἀπ' ἄμβωνος ὁ πρωθιερεὺς τοῦ Ἁγίου Νικολάου Γαλατᾶ ἀρχιμ. Τιμόθεος, ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ ἀπεχαιρέτησεν αὐτὸν ὁ καὶ τὰς ἐπιταφίους εὐχὰς ἀναγνοὺς Σχολάρχης τῆς Ἱερᾶς Θεολ. Σχολῆς Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Χρυσόστομος.

Συλλυπούμενοι θερμῶς τὴν βαρναλγοῦσαν σύζυγον, τὰς θυγατέρας, τὸν Μουσικολογιώτατον γαμβρὶν κ. Νικόλαον Ἀπίσογλου, τοὺς ἀδελφοὺς καὶ λοιποὺς οἰκείους τοῦ μεταστάντος, εὐχόμεθα αὐτοῖς μὲν τὴν ἐξ Ὑψους παραμυθίαν εἰς δὲ τὸν ἀποιχόμενον ἀρίκλαυστον Μουσικοδιδάσκαλον καὶ βαθὺν μύστην τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς Μιχαλάκην Χατζηαθανασίου τὴν καλύψασαν αὐτὸν γῆν ἐλαφρὰν καὶ κούφην τὴν δὲ μνήμην του αἰωνίαν καὶ ἀγήρω.

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΙΟΥ

(Απογευματινή 3—10—1948)

Με τὸν θάνατο τοῦ Μιχαὴλ Χατζηθανασίου ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ χάνει τὸν πρῶτο κι' ἴσως τὸν τελευταῖο τῆς θιασρητικῆς ἐκπρόσωπο.

Ἀνατολίτης μουσικοφιλόσοφος, ἀλκοολικός τῶν φθόγγων καὶ τῶν ἀριθμῶν στάθηκε ὡς τὸ τέλος ἕνας ἀγνός καὶ ἰδιόρρυθμος τεχνίτης.

Γεννήθηκε στὴν Κάτω Παναγιά τοῦ Τσεσμέ πρὶν ἀπὸ 67 χρόνια, ὅπου παράλληλα μὲ τὴν σχολικὴ μόρφωση ἀκούσε καὶ τὰ πρῶτα μουσικά. Σὲ ἡλικία δώδεκα χρονῶν ὁ δάσκαλός του τοῦ κλείσε τὰ μουσικά τεφτέρια λέγοντας: "Ὅ,τι ξεύρω τὸ ξεύρεις παιδί μου, πηγαινε στὸ καλό.

Ἀπὸ κεῖ μπαρκαρεῖ γιὰ τὴν Πόλη μὲ συστατικὸ γράμμα πρὸς τὸν μοναχὸ Μακάριο—στὸν Χριστὸ τῆς Περιγλήπου—πὺν μὲ τὴν ὑποστήριξή του ἀργότερα συμπληρώνει τὶς μουσικὲς του σπουδὲς κοντὰ στὸν τότε ξακουστὸ ψάλτη τοῦ νησιοῦ Γιάγγο τὸν Σιώϊκο.

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μόνη φροντίδα του στέκεται ἡ μελέτη γύρω σὲ συστήματα τῶν τότε μουσικοδιδασκάλων.

Δίψα καὶ ἀρνηση... στὸ τέλος ἐκστασιάζεται μπροστὸ στὸν Νηλέα Καμαράδο. Γίνεται θαυμαστής, μαθητὴς του, ὑστερώτερα συνεργάζεται μαζί του στὸ ζήτημα τῆς ρυθμικῆς καὶ μελικῆς γραφῆς.

Ἀκολουθῶντας τὴν σειρά ἐτῶν ὑπηρεσίας του, τὸν βρίσκομε 46 χρόνια ὡς πρωτοψάλτη στὴν Μονὴ τοῦ Βαλουκλή, 20 χρόνια ὡς μουσικοδιδάσκαλο στὴν Θεολογικὴ σχολὴ Χόλκης καὶ 3 χρόνια ὡς μουσικοδιδάσκαλο στὴν τότε Πατριαρχικὴ μουσικὴ σχολὴ τοῦ Φαναριοῦ.

Ὡς ἐκτελεστὴς ἀκολούθησε πάντα τὴν φυσικὴ ἀρθρωση τῶν λέξεων καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ τήρηση τῶν ρυθμικῶν ἀγωγῶν. Σ' αὐτὲς τὶς δύο ἀρχὲς προσπάθησε νὰ ὑποτάξει τὸ φωνητικὸ του ὄργανο.

Τὸ ὄφος του ἦταν ἀπλό, ἀπέριττο, γεμᾶτο ἀσκητικὴ εὐσέβεια,

δίχως ν' ἀπομακρύνεται ὀλίγελα ἀπὸ τὸν κάπως τραχὺ, ἀλλὰ θριαμβικὸ κι' ἀντρίκιο τονισμό τοῦ Καμαράδου.

Ἡ δεξιότητά ἦταν κάτι τὸ ξεχωριστό. Ὅχι ἀβουλη μηχανικὴ ἐνέργεια, οὔτε βουβὴ σκλάβια τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ ἕνα γεμᾶτο ζωογονικὴ εὐαισθησία ξεπέταγμα, πὺν κρύβεται μέσα σὲ κάθε του ἔργο.

Φαίνεται πὺς ἡ ἐξαιρετικὴ του προσήλωσις σὲς χρονικὲς ἀγωγὲς πὺν λείπουν ἀπὸ πολλὰ μουσικὰ κείμενα, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὴν ρυθμικὴ διάρθρωσι κλασικῶν κειμένων μὴ παραλείποντας καὶ κάποια ὁμοιογενῆ καὶ ἀρχαιοπρεπὴ διάνθησι ο' αὐτὰ. Αὐτὴ του ἡ προσπάθεια ἀν καὶ δικαιολογημένη ἀπὸ τεχνικῆς πλευρᾶς ἔδωκε ἀφορμὴ τότε σὲ πολλὰ σχόλια καὶ κατηγορίες.

Αὐτὰ ἔγιναν στὰ πρῶτα χρόνια. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἀρχίζει νὰ προβάλλει σιγὰ σιγὰ ὁ μελοποιὸς μὲ τὴν σταθερὴ ἐκφραση καὶ τὴν ἀποφασιστικὴ γραμμὴ, κι' ὁ θεωρητικὸς μουσικός μὲ τὴν λύσι ἑνὸς μεγάλου προβλήματος, τὸν φυσικὸ νόμο τῆς ἀρμονίας.

Στὸ πέρασμα τῶν χρόνων οἱ δρόμοι ξαναοίγονται παράλληλοι καὶ γιὰ τοὺς δύο.

Ὅσοι θὰ μελετήσουν μελλοντικὰ τὸ ἔργο του θὰ νοιώσουν ἕνα δυνατὸ θαυμασμό μπροστὰ στὴν βαθμιαία ὁμοιομορφία καὶ τὸν ἐνδοτικὸ κρῖκο πὺν παρουσιάζει ἡ συνθετικὴ καὶ θεωρητικὴ του ἐργασία. Μιὰ ἀρμονικὴ συμβίωσι πράξης καὶ θεωρίας.

Οἱ συνθέσεις του ἔχουν μιὰ φυσικὴ μουσικότητα ἀπειρη πλαστικὴ κι' εὐλύγιστη. Ἡ μουσικὴ του ὀλίγελα χορωδιακὴ εἶναι λογικὴ καὶ καθαρὴ, δίχως ἀκροβατικὰ ποικίλματα καὶ σαθρὲς συμβατικότητες.

Ἡ διαίσθησή του στὴν ἐξέλιξη τῶν παλαιῶν μουσικῶν ἀγαθῶν καὶ μοτίβων τὸν ὀδηγεῖ στὴν δημιουργία νέων μουσικομορφολογικῶν τύπων, δίχως νὰ παραβιάζει τὰ κλασσικὰ ὀρόσημα καὶ τοὺς βασικούς τῶν νόμους.

Ἡ τεχνικὴ του δὲν εἶναι ἕνας ἀγονος φορμαλισμός, ἀλλὰ μιὰ προσετὴ διαθήκη γιὰ τοὺς μελετητὲς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Ἐγγραψε πολλὰ ἔργα, ἀλλὰ ἐκεῖνα πὺν θὰ μπορούσαν πολὺ ὀραῖα νὰ ἐνσωματωθοῦν στὸ ἐπίσημο τελετουργικὸ μέρος τοῦ ἐκ-

κλησιαστικού τυπικού είναι μερικά Δοξαστικά, Χερουβικά, Λειτουργικά, "Άξιον ἔστιν καὶ Κοινωνικὸν γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὰ κανένα ψεγάδι, καμμιά ξενικὴ χειραφέτηση.

Τὰ μουσουργήματα αὐτὰ πραγματικὰ βυζαντινὰ καλλιτεχνήματα εἶναι γεμᾶτα καινούργια ὑγεία, βαθειὰ πνευματικότητα κα προγονολατρεία. Ἄλλοτε μιὰ φλόγα γεμάτη θρησκευτικὸ ἐνθουσιασμὸ τὸ ὑψώνει σὲ βράχο στέρεο, κι' ἄλλοτε μιὰ ἀπαλὴ ἔλεγειακὴ γλυκύτητα τὰ γοναίζει σὲ ταπεινὲς κατανυκτικὰ προσευχάς.

Θὶ μπορούσαν ἴσως ν' ἀποτελέσουν τὸν ἐξελιγμένο τύπο τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καταρρίπτοντας μιὰ γιὰ πάντα τὸ ἐπιχείρημα πὼς ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἔχει σταματήσει ὀριστικὰ καὶ ἀμετάκλητα τὴν ἐξέλιξή της.

Ὅλο του τὸ ἔργο παρουσιάζει μιὰ καταπληκτικὴ ὁμοιογένεια ποὺ περιβάλλεται ἀπὸ μιὰ δυνατηθρησκευτικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ μιὰ ἀκλόνητη πίστη.

Ἐδῶ θυμᾶται κανεὶς τὰ λόγια τοῦ Δίστ πρὸς τὸν Γιόχαν Χέρμπερ: «Ὁ συνθέτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς εἶναι μοζικῆρκα καὶ ἱερέας, ἡ μουσικὴ δὲν πειὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι ἐφραστικὰ ὅσο πρέπει τοῦ φέρνει μιὰ καινούργια ἀνάταση, μιὰ πίστη».

Ἡ θεωρητικὴ του πραγματεία «Αἱ βάσεις τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς» ποὺ βρίσκεται σ' ἐκτύπωση καὶ ποὺ ὁ θάνατός του ἤρτε νὰ τὴν σφραγίσει ἔτσι ἄδικα, ἔστερα ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνων δοιδολώδη πύλη ἀνάμεσα σὲ προβλήματα καὶ συλλογισμοὺς, εἶναι ἔκείνη ποὺ θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τοποθέτηση τοῦ ἔργου του σὲ τὴν ἱστορία τῆς τέχνης.

Στὸ βιβλίον αὐτὸ ποὺ θὰ κυκλοφορήσῃ μέσα σὲ λίγες μέρες ἐκδηλώνεται μιὰ τέτοια δημιουργικὴ σύλληψη ποὺ κανεὶς ὡς στὰ σήμερα στὰ μουσικὰ χρονικὰ δὲν τὴν ἔβλεπε. Γιὰ πρώτη φερά τίθεται μιὰ τέτοια ἐπιστημονικὴ βάση ποὺ θὰ μᾶς δώσει μελλοντικὰ τὸν φυσικομαθηματικὸν τύπον τῆς ἀρμονίας, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ὅπὸ τὸν συνεχῶς ἀναπαραγόμενο ἀριθμητικὸν λόγον ποὺ ἀποικεῖ βάση τῆς ἐργασίας του καὶ ποὺ εἶναι καὶ ὁ τελειότερος.

Τὸ ἔργο αὐτό, εἶναι ἓνα μελέτημα καθαρὸ ἀκαδημαϊκὸ, ἓνα τόλμημα τιτάνιον ποὺ προκαλεῖ κατάπληξη γιὰ τὴν σοφίαν του ἀρχι-

τεκτονικῆ, τὴν πληρότητα τῶν σκέψεων του καὶ τὴν ὀβίαιση πρωτοτυπία του, ὅταν μάλιστα ἀναλογιστεῖ κανεὶς τὴν αὐτοδίδακτη μόρφωση τοῦ συγγραφέα καὶ τὴν ἔλλειψη ἀνωτέρων μαθηματικῶν σπουδῶν σ' αὐτόν.

Ἴσως τὴν αἰτιολογίαν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ θὰ πρέπει νὰ τὴν ζητήσουμε σὲ τὴν ἐσωτερικὴν ὑψὴ καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Δοσκάλου.

Εἰκοσιπέντε ὀλόκληρα χρόνια χρειάστηκαν γιὰ ἓνα καὶ μόνο συμπέρασμα.

Μήπως ὁ Διονάροδο ντὸ Βίντσι ζωγραφίζοντας τὴν ἀριστουργηματικὴν σύθεση τοῦ μυστικοῦ δείπνου ἀπὸ μοναστηρίου τῆς Σόνια Μαρία ντέλλε Γκράτζι δὲν χρειάστηκε τρία ὀλόκληρα χρόνια γιὰ τὴν συλλάβῃ μονάχα μιὰ μορφή, τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰουδα!

Χάρη σὲ τὴν ἐντατικὴν ἔρευναν τῶν νεωτέρων βυζαντιολόγων κι' ἔστερα ἀπὸ τὴν χρωματικὴν ποὺ εἶχε τὸ ἄξιο προσοχῆς ἀλλὰ ἀποπλανητικὸν βιβλίον τοῦ Γκίμπον σχετικὸν μὲ τὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν, μὲ χαρὰ βλέπουμε γιὰ πρώτη φερά "Ἄγγλους καὶ Ἀμερικανικοὺς μελετητὰς νὰ καταπιάνονται σὲ τὴν σοβαρὰ μὲ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν. Γι' αὐτὸ κλείνοντας τὸ κεφάλαιον αὐτὸ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς τὸ ἔργο τοῦ Μιχαὴλ Χατζηθανασίου ποὺ παρουσιάζει μιὰ τέτοια ἀρχαιόπρεπὴν ἔχνοτροπία καὶ ἐπιστημονικὴν εἶναι ἱκανὸν νὰ τοῦ χάρισῃ μιὰ Δόξα.

Ἡ ζωὴ του εἶναι ἓνα παράδειγμα καλλιτεχνικῆς ἀνιδιοτέλειας. Μὲ τὴν ἴδιαν φλόγα ἔκαψε τὴν ζωὴν του διδάσκοντας πειότερον τὰ ἔργα τῶν ἄλλων παρὰ τὰ δικά του. Μὲ τὴν ἀκτινοβολία τῆς καλωσύνης καὶ τῆς μεγαλοφυΐας κατέχτησε τὴν ἀλυσίδα τοῦ ἰδεαλισμοῦ ὑψώνοντας τὴν τέχνην του ὡς τοὺς οὐρανοὺς.

Σ' ὅσους γύρευαν τὴν βοήθειαν του τὴν ἔδωκε πρόθυμον. Πέθανε φτωχὸς, περὶφανος «κι' ἀνεπιτήδευτος σὲ τὴν πλούσιαν στιγμὴν τῆς ζωῆς του».

Ζήτησε τὸν Θεὸν του σὲ τὸ μοναστήριον τοῦ Μπαλουκλή, μὰ δὲν μετάνοιωσε. Ὁ ἐρημικὸς δρόμος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἔγινε ὁ με-

γάλος δρόμος τῆς ζωῆς του. Χάριν τῆς τέχνης του ὑποφέρει δίχως γογγυσμό, εὐλαβεῖται τοὺς τάφους, κι' ἀπαρνείται τὸν κόσμο μὲ ρωμαλέα γαλήνη.

«Ἀντὶ νὰ ζητήσῃ εὐθύνες μοιράζει συγγνώμες». Ἐνος δημιουργικὸς κύκλος ἐτῶν γεμίζει τὴν μοῖρα του πρὶν γίνει φωταστέφανος.

Καλλιτέχνης μὲ βαθειὰ ἀντίληψη τῆς θρησκευτικῆς τέχνης, πειότερο προσευχήθηκε παρὰ ἔγραψε μουσική, ὡς τὴν στιγμή πούρτε «τὸ καρὰβι γιὰ τὴν μακρυνὴ πατρίδα τὴν τελικὴ».

Γεύτηκε πολὺ λίγο τὴν ζωὴ, κι' ἔψαλλε χιλιάδες φορές τίς νεκρικὲς ᾠδὲς τῶν νεκρῶν.

Σκύβοντας στὸ βιβλίον τῆς ζωῆς του νοιώθω θάμβος γι' αὐτὸν ποὺ τῷγραψε...

Αὐτὰ εἶαι λόγια, φτωχὰ καὶ τριμμένα, μὰ ὅσα δὲν λέγονται μὲ τὴν ἀνήμερη γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων θὰ μᾶς τὸ ψάλλει ἡ παναγνη Μουσικὴ τοῦ Δασκάλου, ποὺ ἀνοσπαύεται ἰώρα στὸ κοιμητήρι τοῦ Μπαλουκλή.

Λεωνίδας Χρ. Βεζάνης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

Ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ λατρευτοῦ ἡμῶν συζύγου, πατρὸς, ἀδελφοῦ, πενθεροῦ, πάππου καὶ συγγενοῦς

ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΙΟΥ

καθηκόντως καὶ δημοσίᾳ ὑποβάλλομεν τὴν βαθεῖαν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιώτητα τὸν Οἰκογενεϊκὸν Πατριάρχην κ. Μάξιμον ἀντιπροσωπευθέντα κατὰ τὴν κηδεῖαν διὰ τοῦ πάνοσ. Δευτερεύοντος κ. Ἰσιδώρου.

Τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν πρὸς τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Δίρκων κ. Ἰωακείμ καὶ Αἴνου κ. Γερμανὸν προστάτια τῆς κηδεῖος μετὰ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου κ. Γερασίμου, Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βαλουκλή.

Πρὸς τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶν, Πριγκηπονήσων κ. Δωρόθεον πρόεδρον τῆς Ἐφορείας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ Χαλδίας κ. Κύριλλον Ἐφοροταμίαν αὐτῆς, Θεοδορουπόλεως κ. Λεόντιον, Κυθωνιῶν κ. Ἀγαθάγγελον, Γάνου καὶ Χώρας κ. Παγκράτιον, Λαοδικείας κ. Μάξιμον, τὸν Θεοφιλ. Ἐπίσκοπον Παμπίλου κ. Γεράσιμον Ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τὸν Μ. Πρωτοσύγγελλον κ. Μελίτωνα, ἀρχιγραμματέα τῆς Ἀγ. καὶ Ι. Συνόδου κ. Ἰάκωβον καὶ Ἀρχιδιάκονον κ. Μελέτιον μετὰ τῆς πατριαρχικῆς αἵλης, παρασιάντας εἰς τὴν κηδεῖαν. Πρὸς τὸν σχολάρχην τῆς Ἱερᾶς Θεολογ. Σχολῆς Σεβ. Μητροπολίτην Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομον παρασιάντα κατὰ τὴν κηδεῖαν μετὰ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς καὶ προσφωνήσαντα ἐκ μέρους τῆς Σχολῆς τὸν νεκρόν.

Πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον ἀρχιμανδρίτην κ. Τιμόθειον Παζαρίδην, ἐκφωνήσαντα τὸν ἐπικηδεῖον καὶ τὸν σύγκελον Προκόπιον Μελεῶν προσφωνήσαντα δι' ἐμμέτρου ποιήματος τὸν νεκρόν.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

ΜΙΚΑΗΛ ΚΑΤΣΒΑΘΑΣΙΟΥ

Πρὸς τοὺς παραστάτας καθηγητὸς τῆς Ι. Θ. Σχολῆς προπέμψιντας τὸν νεκρὸν μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ κατοικίας.

Πρὸς τὴν Ἐφορείαν τῶν Νοσοκομείων Βολουκλῆ καταλλήλως ἀντιπροσωπεύσαν, τὸν διευθυντὴν τῶν Νοσοκομείων κ. Δανιηλίδην αὐτοπροσώπως παρασιάντα, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ι. Μονῆς Βολουκλῆ διὰ τὴν συμπαράστασιν αὐτῆς κατὰ τὴν κηδεΐαν καὶ τὴν βλως ἰδιαιτέραν αὐτῆς μέριμναν διὰ τὴν κηδεΐαν.

Πρὸς τοὺς πατριαρχικοὺς χοροὺς, τὰς ἀντιπροσωπείας διαφόρων ἐνοριῶν, τοὺς καταθέσαντας στεφάνους, τοὺς διαθέσαντας διάφορα ποσὰ εἰς φιλανθρωπικά ἰδρύματα καὶ τοὺς διαφοροτρόπως ἐκδηλώσαντας τὴν συμπάθειαν αὐτῶν.

Ἡ τεθλιμμένη Οἰκογένεια

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

